
COLECȚIA „POVESTIRI
ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE"
CLUB
ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE
442

442

Redactor literar: ADRIAN ROGOZ
Coperta I: BRIGITA RUS
Coperta a IV-a: CORNELIU DONICI (Ineu, jud. Arad), premiul II la Concursul „Grafica-2000"
Portrete: ALEXANDRU DIACONU
Prezentarea grafică: ARCADIE DANELIUC

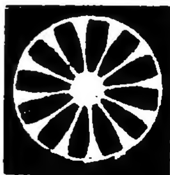
Recoltă peste ani

În numărul 54 (1957) al colecţiei am publicat o nuvelă a unui tînăr de 17 ani. După o tăcere de peste un deceniu, Tudor Negoiţă reapărea în numărul 332 (1968) cu povestirea „Omul şi sirena", în care motivul „frumoasa din pădurea adormită" şi acela al lui Pygmalion primeau o ataşantă şi originală interpretare sf.

„Soluţii optime" dau cititorilor noştri prilejul să se întîlnească din nou cu eroii lucrării publicate acum cinci ani şi să constate în ce măsură talentul unui autor poate metamorfoza surprinzător tema deja clasică a robotului evoluat.

Ne bucurăm că seminţele aruncate cu atîţia ani în urmă au încolţit într-un sol generos.

Colecţia **„POVESTIRI ŞTIINŢIFICO-FANTASTICE"**
editată de revista
Ştiinţa şi Tehnica
Anul XIX
15 aprilie 1973

Soluții optime

de TUDOR NEGOIȚĂ

I.

În semiîntunericul cabinei se auzea doar zumzetul liniștit, monoton, al semnalizatoarelor.

Cei doi navigatori, în costumele lor cosmice greoaie, păruseră a ațipi pe fotoliile înalte. Se profilau distinct pe fundalul de lumină viorie, care radia din tabloul larg al mesei de comandă. O voce de femeie tînără întrerupse apoi tăcerea, întrebînd cu o nuanță vag visătoare :

— Și... dacă nu m-ai fi salvat ? Ce se întîmpla, Helt ?

Cel întrebat păru a tresări și explică lapidar :

— Nava ta ar fi prins o supraviteză, ale cărei efecte nu sînt deocamdată cunoscute bine. Te îndreptai în orice caz spre un sistem stelar foarte depărtat... 7-II-B ! De unde nu s-a întors nimeni încă.

— Și... presupunînd că aș fi putut descinde acolo, pe o planetă ?

— Între tine și sistemul solar s-ar fi așternut sute de parseci.

— Sute de parseci... ! ? Aceasta este o distanță ? Este... Niciodată, nu-i așa ?

— Nu există niciodată ; în asemenea cazuri, există doar „prea tîrziu". Deocamdată...

— ...Îmi place acest „Deocamdată" al tău ! Ești un salvator iremediabil optimist !

— Așa am fost construit.

— Unde ai fost construit ?

— Pe Marte. În uzinele din nord. Laboratorul numărul 9... Dar tu, Hellen ?

— Pe mine m-a elaborat Ella Nant. Inițial pe Pămînt. Apoi mi-a dat autonomie deplină, m-a perfecționat pe Hermes, unde lucrează ea.

— Cine este Ella Nant ?

— Ella ? Ella este o femeie. O femeie adevărată. Tînără, foarte inteligentă. Și foarte frumoasă ! Aproape la fel de frumoasă ca mine.

— Ar fi putut să te proiecteze mai corect în materie de pilotaj. În conducerea navelor cosmice ești foarte nepricepută.

— Dar abia învățam, Helt ! Plecasem ca să învăț împreună cu Dix, robotul care a pierit în accident.

— Cum să înveți ? Nu-nțeleg.

— Helt, dar tu nu știi nimic! Ah, da! Vii de foarte departe. Și ești un robot de tip vechi, unilateral. Știi să conduci doar nave cosmice.

— Dar știu bine, Hellen. Tu ce știi bine?

— Eu știu să învăț. Sînt primul robot în creierul căruia nu s-a încărcat odată, la elaborare, tot bagajul de cunoștințe necesare. În creierul meu s-au introdus posibilitățile doar de a acumula rapid noi cunoștințe. Roboții de tipul meu, cînd se vor face în serie, vor învăța mereu, tot timpul vieții lor.

— În cît timp?

— Într-un timp mai scurt ca oamenii.

— ...Este posibil asta?!

— Este necesar. Așa spune Ella.

— De ce este necesar?

— Helt, roboții participă la muncă în 90% dintre sectoarele activității umane. Dar 40% dintre ei sînt înlocuiți, pentru uzură morală, din șase în șase luni. Și progresul tehnico-științific este din ce în ce mai accelerat. Înțelegi?

— Nu.

— Cum nu?! Aceste înlocuiri n-ar mai fi necesare dacă roboții ar fi capabili să învețe, să se adapteze.

— Tu cînd ai fost elaborată?

— Acum opt luni.

— Teoria Ellei este falsă, constată Helt. Într-o singură lună, un om poate învăța bine conducerea unei nave cosmice.

— Dar eu plecasem cu Dix în urmă cu numai șase zile. N-am avut timp...

— Și pînă acum, în opt luni, ce ai învățat?

Hellen îl privi lung; cu ochi mari și albaștri. Își modelă apoi mai mult vocea frumoasă:

— Oare nu poți constata chiar nimic, dragul meu Helt?...

— ...Te alinți ca o pisică, observă plat Helt.

— Nu ca o pisică. Mă alint ca o femeie.

— Asta ai învățat?

— Nu numai asta. Dar este foarte mult și atît. Să te poți comporta ca o femeie, să te miști, să vorbești ca o femeie frumoasă cînd ești robot.

Hellen făcu o mică pauză pentru a studia efectul pe care îl făcuse asupra lui Helt. Helt stătea însă nemișcat, rigid, parcă înghețat în fotoliul său.

— La început, continuă Hellen, eram o simplă păpușă, condusă de la distanță de Ella. Atunci, atunci nici nu existam. Am cîștigat apoi concursul pentru cel mai reușit robot cu înfățișare umană. Un băiat se îndrăgostise chiar de mine. Mi-a scris versuri... Credea că sînt o femeie adevărată...

— Și la ce servește asta?

— A fost o demonstrație a capacității mele de a învăța. Unii ciberneticieni susțineau imposibilitatea unei asemenea capacități la roboți. Aveau o părere mecanicistă asupra dezvoltării noastre...

— Hm! Ar fi mai bine să-ți schimbi costumul absorbant.

— Nu mai am altul. Știi, Helt, am apărut și la televiziune!

— Nu mai este nici un costum absorbant !?
— Nu.
— Şi cît arată indicatorul ? Pe braţul drept.
— 21 Wy.
— Deci o valabilitate de încă 7 ore. Este bine ; mai mult decît suficient. În cinci ore vei fi pe Hermes, într-un laborator de purificare.
— Nu înţeleg. Ce purificare ?
— Erai fără costum în timpul accidentului. Ai primit o doză mare de radiaţii, care peste 7 ore îţi poate fi fatală. Faci parte dintre roboţii cu membrane biologice, ca şi mine.
— Dar costumele astea ?
— Sînt doar nişte paleative.
— Şi eşti sigur că în cinci ore vom fi pe Hermes ?
— Absolut sigur. Ţi-e teamă ?
— Da. Am... asistat la moartea lui Dix. A fost groaznic. Şi era un robot atît de vesel...
— ...Poate că roboţilor nu ar fi trebuit să li se creeze instincte de conservare.
— Dar e imposibil asta ! explică Hellen. S-ar putea distruge în procesul muncii... Nu înţelegi ?
— Mda... S-ar putea distruge în procesul muncii...

II.

— Şi totuşi n-am dat examen cu dumneavoastră, spuse cu fermitate Ella.
— Dar e absurd ! se enervă Bilten. Ce înseamnă asta ?! Îmi amintesc perfect că ai dat examen acum o săptămînă. L-ai luat cu maximum de punctaj şi...
În încăpere intrase un robot de tip U—8, care anunţă cu o voce gravă :
— Un mesaj pentru domnul profesor.
— Bine, bine, o să-l văd mai tîrziu...
— Nu, interveni intransigent robotul. Este un mesaj pe care se specifică să vă fie predat azi, la această oră exact.
— De la cine e !?
— De la... Hellen. Hellen Nant.
— Nant ! ? E sora dumitale ? întrebă profesorul, întorcîndu-se spre Ella.
— Nu, se încruntă Ella. Trebuie să fie o greşeală. Hellen este un robot al meu ; dar de şase zile e departe de Hermes, pe o navă.
— Nu, interveni iarăşi robotul. Nu este o greşeală. Mesajul a fost emis pe Hermes, acum şapte zile, pentru a vă fi înmînat azi.
— Dă-mi mesajul ! zise Bilten. Şi poţi pleca... Mda. Văd că e o bombă magnetică !
Din mica bilă metalică se desprinse vocea uşor voalată a lui Hellen scandînd nu fără o nuanţă de chochetărie :

— Domnule profesor Bilten! Trăim într-o epocă în care toate formalitățile ar trebui desființate. Nu e așa? I-am afișat Ellei o serie de materiale pentru examenul cu dumneavoastră de azi. Erau teribil de plicticoase și pentru mine. I-am spus Ellei că e stupid ca autoarea mea și autoarea majorității roboților de pe Hermes să dea acest examen oral. Chiar și cu dumneavoastră. Mi-a spus că e o formalitate care trebuie îndeplinită. Dar eu sînt un robot care detest formalitățile. Așa că mi-am permis să dau examen cu dumneavoastră, în prima serie, acum șapte zile. În locul Ellei. Cu înfățișarea ei. (Cînd o veți vedea azi, veți constata că machiajul era foarte reușit.) Examenul l-am trecut cu succes. Și — ca un admirator al frumosului feminin ce sînteți — mi-ați făcut cinstea de a ne plimba în seara aceea împreună. Vă amintiți? Am discutat despre... dragoste parcă...

Bilten se înecă subit. Mușcîndu-și buzele, Ella constată că profesorul se înroșise grozav la față. Mica bobină își urmă desfășurarea:

— E o dovadă, cred, că examenele, întrebările pentru examene sînt o neseriozitate vădită, că Ella este un cibernetician de prim rang, că eu sînt o creație minunată. A ei. Ella se va prezenta, probabil, la examen. Fiți drăguț deci și ...diplomat și dați-i examenul fără jocul acesta de-a încercarea memoriei. Eu... nu-i voi spune niciodată. Cu deosebită stimă, Hellen.

P.S. Consider că nu sînteți supărat pe mine. Dacă aș fi încercat să vă conving prin discuții de inutilitatea examinării Ellei, poate că nici nu ați fi vrut să stați de vorbă. Era... soluția optimă, cred. Dumneavoastră nu credeți?

Un clinchet argintiu marcă sfîrșitul „scrisorii".

Bilten rămăsese aplecat mult peste masa de care se sprijinea cu pumnii strînși, privind ca hipnotizat bobina metalică. Tresări și o privi pe Ella.

— Este... este o farsă, nu-i așa?

— Mă tem că nu, zîmbi ștrengărește Ella.

— Dar... e atunci o inițiativă! strigă Bilten. Din moment ce dumneata nu știai nimic despre asta!

— Da, observă Ella netulburată. Este aproape o inițiativă.

— Cum „aproape"?

— Vreau să spun... Hellen a mai avut o dată rolul unei femei adevărate; cînd nu avea autonomie. Dar... i-am povestit asta.

— A! Și acum a repetat experiența cu mine, schimbîndu-și înfățișarea. Dar ăsta e doar procedeul. Eu vorbesc de inițiativa de a interveni pentru ca dumneata să nu mai dai examen. Acesta e fondul problemei.

— E... o idee a ei, surîse Ella. Mi se pare justă dealtfel. Dar nu i-am sugerat-o eu și nici nu i-am acceptat-o.

— Dar înțelegi că tocmai asta e foarte grav?! Că înseamnă să judece rînduielile umane, să încerce a le schimba. E... o inițiativă inovatoare!! Ce robot e ăsta!?!

— E.. un robot de tip nou, explică Ella cu nevinovăție. Este robotul care a cîștigat ultimul concurs... E capabil să învețe, ca oamenii și...

— Să învețe ca oamenii !?! E deci adevărat ?! Realizabil !? Dumneata nu te-ai mulțumit să construiești o marionetă perfect umană, care deja era o erezie, dar ai mai înzestrat-o și cu capacitatea de perfecționare rațională. Și ai reușit !! Ella tăcea. Bilten o privi, întrebîndu-se ce era tulburător la femeia asta atît de tînără și atît de sigură de creația ei. Îți dai seama ce ai făcut !?! tună el.

Totuși nu putea înțelege ce era tulburător la această Ellă Nant... Silueta înaltă și suplă ? Contrastul acela izbitor între părul negru cu reflexe albastre și fața perfect albă, de un alb ivoriu, nemaiîntîlnit ? Sau ochii... ? Da. Ochii erau ! Ochii aceia nespus de mari și albaștri, de un albastru intens, aproape violet... Aveau o ciudată putere de pătrundere. Nu, nu era o privire fascinant-hipnotică... ci gînditor cercetătoare. Păreau a vorbi, păreau a convinge, a impune logic idei. Idei bizare, care-l contraziceau. Și Bilten nu suporta contrazicerile. Izbucni :

— Voi, practicienii, sînteți nebuni de legat ! Niște inconștienți ! Ați umplut roboții cu surogate de instincte... necesare. Dumneata le dai acum pe mînă și arma cea mai puternică a omului : capacitatea de a învăța, de a cunoaște.

— Mi se pare tot o necesitate...

— Dar un asemenea robot devine puternic — înțelegi dumneata, frumoasă ciberneticiană ? — ca un om ! Sau chiar vor deveni mult mai puternici atunci cînd...

— Mai complect pregătiți, cel mult, îl întrerupse sec Ella. Într-un anumit domeniu doar, dinainte stabilit. Sau... în două, trei domenii, cum vrem. Cum ne sînt necesari.

— Ei rămîn puternici, independenți, cu acțiuni imprevizibile.

Ochii Ellei părură a rosti înaintea ei :

— ...Vă temeți de o „revoltă a mașinilor" ?

— În acest caz, da.

— E o teorie mult prea veche, spuse Ella posomorîtă. Apărută într-o epocă a spaimei, a războaielor, a neîncrederii...

— Cine-mi garantează că roboții aceștia nu vor avea inițiative colective cînd vor fi mai mulți ? Cine știe ce inițiative ?!

Evident, pe studentă discuția o plictisea.

— Nimeni, murmură ea. Dar roboții sînt prelungiri firești, armonioase, ale inteligenței umane...

— Dar minele ? observă Bilten. Și bombardierele ?! Tot inteligența umană le-a creat...

— Omenirea a pășit întotdeauna dincolo de acele stadii critice, preciză Ella. Este o lege... Iar roboții de tip Hellen aparțin epocii noastre. „Năzuințele" și „inițiativele" lor nu pot fi decît cópii ale năzuințelor și ale inițiativelor noastre. Nu pot constitui un pericol. „Revolta mașinilor" este și va rămîne o aberație.

— Este doar un punct de vedere acesta, constată parcă obosit Bilten. Aventurist. Speculativ, reveni el. Practica va demonstra.

— Sper că vă va contrazice, spuseră ochii și zîmbetul Ellei.

— Dar verdictul practicii poate fi tardiv, se enervă Bilten. Nu ! Voi pune problema acestor mașinării infernale în fața congresului. Să decidă. Și... voi ridica undeva și problema examenelor. Fir-ar să fie ! Se întoarse apoi spre Ella și explodă scurt : Dumneata însă te rog să-mi răspunzi la o întrebare. Doar la o întrebare... Ai prevăzut ca robotul Hellen să aibă inițiative ?

— Nu. După cum știți, pînă azi s-a considerat că roboții nici nu pot avea inițiative...

— Mulțumesc. E clar. Te felicit pentru Hellen. Dar... ai căzut la examen. Adică ți-l anulez. Pentru că, deocamdată, examenele există. Și eu nu pot trece un ucenic vrăjitor. Nu rîde ! Ești un ucenic vrăjitor. Ai declanșat, prin Hellen, forțe pe care nu le cunoști.

— Cred că exagerați...

— Sînt sigur c-o subestimezi. Conștiința superiorității asupra omului, într-un singur domeniu chiar, combinată cu instinctul de conservare și puterea de inițiativă, o vor face să opteze în defavoarea omului, la primul conflict om-robot care se va ivi !

— Dar au asemenea conflicte o bază de apariție ?...

— Cine poate ști asta ? Eu te previn că s-ar putea ca dumneata să fii prima victimă. Dealtfel, ai și fost. Azi. Ai căzut. Te voi trece cînd îmi vei explica de unde a apărut acel spirit de inițiativă la... Hellen. Bună ziua.

Ella păru o clipă că nu înțelege. Spuse apoi liniștit și rar :

— Ar fi trist să aveți dreptate... Dar eu... nu cred. Nu știu dacă... Se opri subit și adăugă scurt : Bună ziua.

Privind în urma ei, Bilten mormăi înciudat :

— Ridicol e că eu nu știu dacă am dreptate. Dar... păcătoasa aia de mașină ! Extraordinar ! O să devină o obsesie... Și cît de perfect semăna cu... demiurgul ăsta cu ochi albaștri !... Hm !

Mica bobină se găsea pe masă, în fața lui. Bilten o luă și o introduse cu grijă în servietă. Deschise apoi dictafonul și spuse repede :

— Cere scuze din partea mea : nu mai ascult azi pe nimeni.

III.

— S-a întîmplat ceva ? întrebă Hellen.

Helt nu răspunse. Manevra ceva cu repeziciune la grupul de asolizare. Hellen se apropie și puse mîna subțire pe umărul lui.

— Spune-mi, te rog ! zise ea încet.

— Nu e nimic, Hellen. Nimic grav. Se pare că s-a consumat întreaga rezervă de combustibil planetar.

— În timpul cît ai oprit nava mea ? Cînd m-ai salvat ?

— Da. Nu e însă nici o nenorocire.

— Dar... înseamnă că nu mai putem asoliza.

— Ba da. Voi lua legătura imediat cu cosmodromul. Ne vor trimite o navă care să ne cupleze.

Hellen se lăsă într-un fotoliu, ascultînd cum Helt făcea legătura cu cosmodromul. Vocea robotului dispecer de pe Hermes răsună apoi rece, inflexibilă, în difuzorul camerei :

— Nu vă putem cupla. Avem o singură navă de recuperări spațiale, care este în reparație. Îndreptați-vă spre stația D—13. Este...

— În cît timp ajungem ? interveni grăbit Helt.

— În aproximativ 24 de ore. Depinde...

— Găsește o soluție de asolizare imediată pe Hermes ! Avem nevoie de o intervenție... medicală urgentă.

Vocea robotului dispecer nu se mai auzi.

— Ai adormit !? întrebă Helt.

— Reflectez, răspunse robotul.

— Ah !

— Pot chema o navă de recuperări spațiale de pe D-13. V-ați îndrepta și voi spre ea, reducînd timpul la jumătate.

— Am nevoie, silabisi Helt, de o soluție pentru timpul de două ore. Trimite o navă Y-4 obișnuită. Vom ieși în spațiul cosmic și ne va prelua după metoda...

— Navele Y-4 au fost scoase din circuit. Sîntem un cosmodrom unde asolizează doar astronave moderne, de mare viteză, care nu pot efectua o asemenea manevră.

— Trebuie să existe totuși o soluție. Înțelegi ? Trebuie ! Fă-mi legătura cu un om de la centrul de coordonare !

— Am analizat toate posibilitățile existente, replică robotul dispecer. Și am fost pus aici tocmai fiindcă pot analiza mai repede decît oamenii posibilitățile și variantele optime. În două ore însă este imposibil să ajungeți pe Hermes.

— De la care centru de repartizare a spațiului locuibil ai fost adus la dispecerat ? întrebă deodată Helt.

— ...!?!

— Reflectează la această problemă pînă te rechem ! ordonă Helt și închise microfonul.

Hellen îl privea tăcută. Helt se apropie de ecranul lateral și privi imaginea mult mărită a lui Hermes, care se distingea cu claritate. Crestele uriașe, ascuțite, ale munților se ridicau masive, amenințătoare, ca niște imense valuri de apă.

— Aș vrea să transmit ceva pentru Ella, zise încet Hellen. Te rog să...

— Te rog să te gîndești la o soluție, spuse rar și calm Helt. Vom asoliza noi cumva, chiar dacă s-au modernizat într-atît navele încît...

— Dar nu există soluție, Helt. El știe mai bine. E un robot care a dat întotdeauna soluții optime ! Dar nu cînd există soluție ...Sînt și probleme fără rezolvare.

Helt tăcea cu încăpățînare, parcă privind imaginea lui Hermes.

— Nu există asemenea probleme, zise el simplu. Există doar probleme pe care nu le putem rezolva încă.

— E același lucru.

— Nu e același lucru, explică Helt, manevrînd ceva la mașina de calcul. Înseamnă că există o soluție care trebuie numai găsită.

Hellen nu părea convinsă. Tăcu un timp, privindu-l, apoi reveni mai hotărîtă :

— Helt, îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut pentru mine, dar... totul e acum pierdut... E inutil să...

Helt refăcu legătura cu dispeceratul și întrebă grăbit :

— Ai reflectat ?!

— ...Nu răspund observațiilor calomnioase, replică robotul dispecer. Îndreptați-vă spre punctul spațial H-4-f ! Am anunțat nava de recuperări spațiale a stației D-13.

— Anunț-o să rămînă unde e, zise Helt. Vom asoliza pe Hermes imediat.

— Este imposibil !

— Nu prea înțeleg cuvîntul acesta, spuse grăbit Helt. Dă-mi, te rog, coordonatele exacte ale navei noastre.

— ...14—18 ; 23—9.

— Perfect. Corespund cu ale mele. Anunță centrul de coordonare că vom asoliza în valea din nordul bazei Nr. I. Să trimită acolo un mijloc de transport, care să rămînă însă în defileu pînă coborîm. Ai înțeles ?

— Ați spus că nu aveți combustibil planetar și nici o micronavă la bord.

— Nici nu avem. Vom asoliza cu o barcă pneumatică. Nava rămîne pe o orbită circumplanetară, pînă reparați nava de recuperări.

— ...Cine... Cu cine vorbesc ? întrebă deodată robotul dispecer.

— Să trasmiți exact ce ți-am spus.

— Dar cu bărcile pneumatice nu se asolizează, strigă robotul dispecer.

— Ba da. Patentez un sistem nou.

— Cu cine vorbesc ?

— Cu un om, zise scurt Helt.

— Cu ce om ?!

— Atît. Cu un om.

Și întrerupse legătura.

— De ce ai spus că ești un om ? întrebă Hellen.

— Ca să-mi execute necondiționat ordinul.

— Dar nu ne putem parașuta, Helt. Sîntem la 9 000 unități înălțime. Și atmosfera de pe Hermes este extrem de rarefiată, aproape inexistentă ; doar un strat subțire la suprafața solului. Acesta e dezavantajul...

— Nu există dezavantaje, Hellen. Există doar avantaje și avantaje ascunse. N-avem un mijloc complicat. O să folosim unul simplu. Vom cădea liber.

— Vom... cădea liber ? !... Dar ne vom izbi de sol cu o forță de... 180 Ty !

— 185.

— Sînt suficienți 15 Ty pentru a ne zdrobi !

— Vino aici, Hellen. Ce vezi acolo jos ?

— Baza Nr. I, murmură Hellen.

— Şi în spatele ei, muntele Birn. Acoperit de gheaţă. Este o pantă fără asperităţi... Înţelegi ?

— Vrei... să intrăm... în contact cu solul, cu partea aceea, pe o tangentă cu unghi minim ! ?

— Exact. Vom micşora treptat viteza de coborîre din cauza frecării cu gheaţa, o dată cu îndulcirea pantei. Vom traversa valea şi vom urca pînă la o treime a pantei opuse.

— Este... este îngrozitor de riscant, Helt.

— Inexact. Coeficientul de risc e 0,5. Pe Hermes nu există curenţi de aer. Avantajul de a nu fi atmosferă. Poftim calculul ! Verifică-l cu toată atenţia !

— ...Este exact.

— În regulă.

Cu bărbia în piept. Hellen ridică spre el pleoapele grele, cu gene lungi. şi spuse cu o voce tărăgănată :

— Eşti un robot ciudat, Helt.

— Voi plasa nava pe orbita necesară, calculată. Pregăteşte în acest timp o barcă pneumatică. Verifică-i propulsoarele mai ales.

— Lasă-mă doar pe mine să cobor astfel.

— Nu. N-am încredere în pregătirea ta tehnică. În cădere, va trebui să oprim rostogolirile, manevrînd propulsoarele bărcii. O greşeală măreşte coeficientul de risc cu 30%. Să ne grăbim.

Hellen îl privi lung. Începu apoi să execute cu repeziciune ce i se spusese.

IV.

Zlah coborî alene din sania autopropulsată cu care venise. Şi încremeni. Un obiect ciudat se prăbuşea vertiginos din senin spre coasta muntelui din faţă. Venea într-un unghi ciudat cu coasta şi deodată Zlah înţelese. Şi strînse o clipă ochii îngrozit. Ce nebuni erau aceia care-şi permiteau o asemenea experienţă, un asemenea risc infernal ? ! Obiectul, nu mai încăpea nici o îndoială, era barca pneumatică de care îi vorbise robotul dispecer. Deci nu fusese o glumă. Atinsese acum panta, aproape de pisc şi se prăvălea fulgerător pe gheaţa groasă care acoperea în întregime muntele Birn. Reuşise ! Acel cineva nebun reuşise !

Zlah urmări apoi îngrijorat cum acea improvizaţie de sanie începea să urce cu repeziciune panta opusă. Se opri însă curînd, epuizîndu-şi forţa iniţială, şi începu imediat să alunece înapoi. Zlah sări în sanie şi porni cu toată viteza spre ea.

Barca se oprise definitiv acum şi din ea se ridicară două mogîldeţe în costume cosmice. Una dintre ele se repezi în întîmpinarea lui Zlah şi Zlah o recunoscu.

— Glad ! exclamă el. Ar fi trebuit să-mi închipui ! Eşti cel mai mare nebun din cîţi am întîlnit vreodată, adăugă îmbrăţişîndu-l.

— Zlah, răspunse rîzînd Glad, ești cel mai indiscret medic din toți medicii pe care-i voi întîlni cîndva.

Zlah privi în urma noului sosit la femeia care-i privea, la rîndu-i, cu un zîmbet trist.

— Indiscret ?! Cine este ? ...Hellen !?

— Sigur că Hellen ! Dar ea nu știa că sînt Glad, ci Helt — un robot.

— Cum nu știa ? Ce robot !?

— Nu, nu te bucura de un pacient, că n-am suferit nici un șoc.

— De ce robot vorbeai ?

— Cînd a venit prima oară pe Hermes, Hellen era un robot dirijat, nu avea autonomie, Zlah ! Nu avea memorie. În... varianta de azi, a fost elaborată în lipsa mea. Am lucrat opt luni departe de Hermes. Am găsit-o acum, la întoarcere, pe o navă eșuată, țintind cu disperare infinitul.

— Și de ce nu i-ai spus cine ești ?

— Nu știu bine. Primul lucru care m-a întrebat după ce am salvat-o a fost „Ce tip de robot ești ?“ „U-14“, i-am răspuns. Și ea a luat-o în serios. Atunci... a rămas așa. Nu știu însă de ce m-a întrebat ce tip de robot sînt. De ce, Hellen ? Semănam cu un robot ?

Hellen tăcea privindu-l lung.

— Ce-i cu tine ? întrebă Glad.

— Am știut că ești un om mai de mult, spuse încet Hellen. Și m-am convins că ești Glad, cînd ai hotărît să asolizăm în felul acesta. Nu te cunoșteam, dar Ella mi-a vorbit de tine mult.

— Dar de ce ai crezut că sînt robot ?

Hellen nu răspunse. Privi în jur și, fixînd un punct aerian, spuse simplu :

— Vine și Ella.

— Nu poate fi Ella, explică Zlah. Plecase la cosmodrom. Nu putea să fi ajuns așa de repede aici.

— Este Ella, repetă Hellen, privind în urma lui Glad, care alerga într-acolo.

Rachetoplanul descinse într-un picaj îndrăzneț. Din el sări o siluetă zveltă care alergă în întîmpinarea lui Glad.

— Este într-adevăr Ella, șopti uimit Zlah. Cînd naiba o fi venit.

Ella și Glad ajunseseră aproape unul de altul. Zlah îi văzu îmbrățișîndu-se.

— Hei ! strigă el. Unde vă treziți ? Și n-a stat în carantină ! adăugă deodată speriat, alergînd spre ei.

Glad se desprinse din îmbrățișare.

— Trebuie să stai și tu în carantină, Zlah ! strigă el rîzînd. Ai un costum de tip E și m-ai îmbrățișat ! Și acest drac de Hellen care trebuie purificat imediat. Vă așteptăm la bază, încheie el, sărind în rachetoplan și trîntind portiera. Aparatul decolă aproape instantaneu, înălțîndu-se cu repeziciune.

Zlah privi în urma lui cu brațele încrucișate pe piept, apoi se întoarse spre sanie. Hellen era acolo, încremenită în locul unde o lăsase.

— Ce înseamnă drac ? se interesă ea cu un aer absent.
— Hm ! Un robot din antichitate.
— În antichitate nu existau roboţi, replică decis Hellen.
— Ba existau. Veniţi din alte lumi sau în fantezia oamenilor. Îi numeau zei, draci ş.a.m.d.
— Zei ?! ...Şi draci. Glad mi-a făcut deci un compliment ?...
— Da. E un fel de compliment în felul lui Glad. Să mergem acum. Să te predau colegului meu de la secţia... draci contemporani.

V.

— Este ceva grav ? întrebă aton Hellen.
Lar, medicul robot, se învîrtea în jurul ei de mult timp, comparînd o serie de rezultate. Era un robot cu înfăţişare semiumană, pe care, în gînd, Hellen îl aprecie ca fiind foarte urît. Răspunse fără grabă, strîngîndu-şi aparatura pe care o desfăşurase prin toată camera :
— Nu. În afara iradierii, care a fost acum absorbită complet, nu aveai nici măcar un releu defect. Eşti în perfectă stare.
— Pot să plec ?
— Nu. Vreau să-ţi mai fac un ultim control de ansamblu.
Îşi instală meticulos pacienta cu spatele la un perete ecran, fixîndu-i capul şi braţele în nişte brăţări metalice.
Trecu un timp în care măsură cu atenţie oscilaţiile de pe ecranul tabloului de comandă.
— Lar, întrebă deodată Hellen, crezi că arta reflectă realitatea ?
— Aşa se spune, răspunse preocupat Lar.
— Spune-mi, Lar, ai citit multe romane ? Romane pentru oameni nu pentru roboţi.
— Cîteva. Sînt foarte plicticoase.
— De ce sfîrşesc oare marea majoritate a romanelor de dragoste în pragul căsniciei ? întrebă Hellen. Ştii, mi se pare că e un mod de a spune că între dragoste şi căsnicie nu prea există tangenţă... Să fie adevărat ?
— Nu mă pricep la lucrurile astea, mormăi Lar. Sînt numai un medic pentru roboţi.
Tăcură un timp, urmărindu-şi fiecare gîndurile, apoi Hellen întrebă din nou :
— De ce m-a salvat oare Glad ?
— ... ?
— Ştii... continuă Hellen, făcînd pauze lungi, eram pe o navă eşuată... pe care n-o mai puteam controla. Lansasem semnalele de ajutor, dar mă credeam pierdută. Dix, robotul pilot pierise... A fost îngrozitor, Lar !... Şi... nu credeam că cineva va risca pentru a mă salva... Cînd l-am văzut pe Glad intrînd în cabina navei... N-am crezut că un om va risca pentru mine. De-asta eram convinsă că e un robot, că...
— Era o manevră periculoasă ?

— Foarte periculoasă, cred. Apoi, cînd am coborît pe Hermes, el a riscat din nou în căderea aceea nebunească.

— Ce vrei să demonstrezi cu asta?

— Nimic. E ciudat! zise evaziv Hellen. Continuă apoi să întrebe banalități despre aparatura din cameră. Lar răspundea rar, neatent. Știi, Lar, reluă Hellen, Bilten, un mare cibernetician, mi-a spus că a iubi, la oameni, înseamnă să ții la viața cuiva mai mult decît la viața ta. Crezi că-i adevărat?

— Cred că trebuie să-ți mai fac o dată reacțiile astea.

— N-au ieșit bine?

— Ba tocmai, ies foarte bine.

— ...A.... !

— Ce spuneai?

— Nu spuneam nimic, zise Hellen.

Și din nou trecu un timp în care tăcură amîndoi.

Deodată din aparatul de control se desprinse o voce care părea a fi a lui Hellen, scandînd egal și frumos:

„Plîngînd, la pieptul tău m-aș strînge; și ți-aș șopti ce dor mi-a fost..."

Hellen dădu un țipăt mic.

— De unde sînt versurile astea?! întrebă Lar.

— E o mîrșăvie! strigă Hellen, zbătîndu-se să scape din rețeaua metalică. Cum îți permiți să-mi asculți, să-mi sonorizezi gîndurile fără să mă avertizezi?! Ești, ești o mașină! O mașină optuză, nu un robot!

— De unde sînt versurile astea? repetă Lar Nu pot fi ale tale.

— Nu te interesează. Dă-mi drumul imediat!!

Lar desfăcu brățările care-i imobilizau pacienta.

— În definitiv, toate rezultatele sînt absolut pozitive, zise el. Totuși, de unde sînt versurile? Sînt frumoase...

— Aparțin Ellei, spuse scurt Hellen. Dar ei nu-i plăcea poezia asta. A ars-o!... Pot să plec?

— Unde?

Hellen îl privi pentru prima dată cu atenție.

— Nu știu, spuse. Și adăugă: Ea îl iubește foarte mult.

— ...Hellen, în lanțul tău logic s-a strecurat o greșeală.

Din ușă, Hellen răspunse încet:

— Nu cred, Lar. Și te rog... să nu le spui nimic.

Ieși apoi repede, aproape fugind.

VI.

— Și ai pierdut examenul? întrebă amuzat Glad.

— Da. Mai precis, mi-a anulat examenul pe care mi-l luase Hellen. Singura posibilitate de a trece la Bilten e să lămuresc cu ea „de unde a luat inițiativa".

— Îmi pare cu atît mai bine că ți-am adus-o.

— A fost o nebunie, Glad, peroră indignată Ella. Pentru un robot, oricare ar fi el, nu-ți riști viața. Roboții au fost inventați tocmai pentru...

— Ella !... A fost, poate, o mică nebunie. Dar... reveneam după o despărțire îndelungată, fără a-ți aduce o floare măcar. Am fost fericit că întîmplarea îmi dădea posibilitatea de... a-ți face un mic dar. Hellen părea pierdută. Știam că ții la acest robot mai mult decît la oricare altul. Și ai de ce ! E o mașină ingenios concepută.

— Am înțeles, spuse Ella simplu. Și îți mulțumesc. Dar îți repet, Glad, adăugă ea în crescendo. Te rog... îți interzic să-ți mai riști viața în modul acesta inutil.

— Dragostea mea e deci ceva inutil !?

— Oh ! Mă iubești, dar mă lași singură mai mult de jumătate de an.

— Se spune că depărtările intensifică marile iubiri.

— Daa, intensifică, se supără copilărește Ella. Și dacă... m-ar fi răpit cineva ?! Și m-ar fi dus — adăugă ea cu un aer de dăruire visătoare — într-o lume depărtată, foarte, foarte depărtată...

— În clipa asta... spuse serios Glad, simt că, pentru a te găsi, aș fi în stare... să răsucesc axa Galaxiei ! Te-aș găsi. Oriunde.

— Ai... răsuci axa Galaxiei ?! Glad, ăsta e un neadevăr !... Dar e un neadevăr obiectiv, foarte drăguț ! Știi că te cred !?... Dar tu nu crezi că ar fi mai simplu să nu mă pierzi ?...

Pe ușă năvăli Zlah, realmente speriat.

— Hellen a fugit, zise el dintr-o răsuflare.

— Cuum !?!...

— A fugit ! Acum am fost anunțat. S-a urcat pe o navă de pasageri care urma să plece mîine și a fugit. Se îndreaptă adică cu o supraviteză spre constelația 7-II-B. Stați ! Nu mai poate fi ajunsă. Vă repet : a prins o supraviteză. Glad. Ella. sînteți încă în carantină. Nu, nu veți ieși de-aici. E inutil...

— De cît timp a părăsit... ?

— O supraviteză... ! E, într-adevăr, inutil, spuse Glad. Și deosebit de ciudat. Cînd am găsit-o, nava ei se îndrepta spre 7-II-B... I-am spus că e o constelație de unde nu s-a întors nimeni încă.

— Și !?

— Nimic... !

— Spune-mi, întrebă repede Ella, în timpul drumului ceva din comportarea, din reacțiile ei ți s-a părut bizar ?

— Nu. Absolut nimic. În afară poate de o maleabilitate de gîndire superioară roboților obișnuiți...

— Care consta în ce ?

— Cred că în fantezie. M-a întrebat, de exemplu, ce s-ar fi întîmplat dacă n-aș fi salvat-o ! I-am spus că era posibil să piară. Și se temea de moarte. Nu înțeleg cum a putut pleca spre 7-II-B acum...

— Fantezia era prevăzută ca o posibilitate în calculele proiectelor ei, spuse Ella. Instinctul de conservare este iarăși propriu roboților independenți. Nu cred că ăsta e motivul...

— Atunci de ce a fugit ? întrebă Zlah.

— Nu știu, zise Ella, manevrînd butoanele videofonului de cameră, pe al cărui ecran apăru Lar.

— Unde e Hellen ? întrebă scurt Ella.

— A plecat acum vreo trei ore, răspunse Lar. Era în perfectă stare.

— Unde a plecat ?

— Nu știu.

— Lar, ești ultimul care a vorbit cu Hellen. Ea se îndreaptă acum spre moarte, poate a și murit. Ce a spus ?! Ce ți s-a părut ciudat în comportarea ei ?!

Lar îi privi atent, cu ochi rotunzi și mari, care păreau obosiți. Îl privea, prin ecran, mai mult pe Glad. Spuse rar :

— Toate reacțiile ei erau normale. Iată rezultatele.

— Întreb ce o preocupa, ce a vorbit cu tine ?

— Nimic, răspunse încet, dar sigur Lar, continuînd să-l privească pe Glad. N-a vorbit nimic.

VII.

— S-ar părea că totuși Bilten a avut dreptate, spuse Glad.

Ella tăcea de mult timp, privind încruntată, prin cupola transparentă, cerul întunecat. Spuse în șoaptă, abia auzit :

— Simt că n-are dreptate.

— Totuși Hellen a fugit, a reacționat altfel decît era de așteptat, distrugînd o astronavă. Și era, spune Lar, în perfectă stare.

— Glad, undeva în lanțul logicii ei o verigă îmi scapă. E ceva care a declanșat acea reacție, ceva ce nu pot să înțeleg... În orice caz, voi trimite proiectul de elaborare a lui Hellen profesorului Bilten. Am dovedit că nu sînt în stare să introduc în viață acest tip de robot. Poate e, într-adevăr, o problemă care depășește competența unui simplu practician... Cine știe ?! Poate că asemenea roboți nici nu trebuie introduși în viață.

— Deocamdată cel puțin.

— ...Deși, reveni Ella înviorîndu-se, mă gîndesc, Glad... Pe Hellen o „obsedau" soluțiile optime ...Dacă faptul că ai salvat-o...! Dacă și-a imaginat că tu... În definitiv, dacă există sentimente logice... de ce logica n-ar... Ei, dar asta ar răsturna complet teoria lui Bilten !

— Ce anume ?

Strălucirea de o clipă din ochii Ellei se stinse.

— Nu, zise ea abătută. Este desigur o prostie. În orice caz, ...nu pot dovedi că nu e o prostie. Este un joc pe care l-am pierdut. Renunț. Definitiv.

— Pentru cîte zile ?

— Pentru totdeauna.

— Nu există „totdeauna". Există doar „pînă la moarte". Deocamdată.

— Îmi place acest „deocamdată" al tău. Chiar dacă e absurd ca acum. Cred că pentru el te iubesc.

— ...Ciudat ! zise Glad.

— Ce este ciudat ?

— ...Nu ...Este o absurditate.

Ella îl privi o clipă gînditoare. Spuse apoi rar :

— Glad, peste o lună, Cell Anx va pleca într-o expediție foarte interesantă, cu o navă ultramodernă... Dacă l-am însoți? Călătoriile astrale sînt, de fapt, printre puținele moduri în care putem fi împreună tot timpul. Vreau foarte mult să nu ne mai despărțim. Foarte mult, Glad.

— Cînd vrei să spui o minciună, spuse cu seriozitate Glad, primul lucru e să alegi un subiect necunoscut de interlocutor. În cazul de față, știu că nava lui Anx vizează punctul 7-II-B.

— Jur că e adevărat ce-am spus, rîse Ella. Purul adevăr. Ei, știam și itinerarul expediției, dar asta e o coincidență fericită. Nu?

— Da, sigur.

— În ce privește observația cu minciuna, voi căuta să mă perfecționez.

— Ella! spuse cu gravitate Glad. Nu-ți face iluzii cu privire la regăsirea lui Hellen... 99% este că a pierit. Se pare că a vrut ea așa.

— Știu, Glad. Îți promit să nu te plictisesc cu regretele. Nu-mi voi crea nici complexe, nu te teme. Dar... trebuie totuși încercat. Te rog!

— Dacă mă rogi... surîse Glad.

— Pot să trimit solicitările de participare? întrebă Ella bucuroasă.

— Nu.

— De ce „Nu"?!

— Le-am trimis eu de ieri.

Anticipația și genul gnomic

de ADRIAN ROGOZ

În prefața admirabilului său „Dicționar de maxime comentat" (Editura științifică, 1962), Tudor Vianu sintetizează în cîteva pagini esențialul despre genul literar al formulării concise. După definirea diferitelor varietăți paremiologice * : maxima, proverbul, sentința, aforismul, apoftegma, paradoxul, sînt schițate diferențierile istorice dintre aceste specii. Am menționat această importantă lucrare pentru a nu mai insista aici asupra datelor generale ale problemei.

Aforismele împărtășesc adesea destinul adevărului cuprins în ele, adevăr căruia — după cum scrie lapidar Schopenhauer — „îi este rezervat doar un triumf de scurtă durată, între cele două lungi perioade, în care este condamnat ca paradox sau disprețuit ca banal". Întrucît însă maximele reprezintă nu numai gîndire, ci și artă concentrată, aceeași idee poate fi exprimată tern ca un truism ori fascinant ca un fulger. Or, atunci cînd sînt într-adevăr radioactive, producțiile aforistice par să aibă o ciudată legătură cu science-fiction-ul. Tocmai asupra acestei adiacențe aș dori să insist în cele ce urmează.

Într-un dicționar francez de sinonime cuvîntul „sentențios" este omologat corect cu „proverbial", dar în mod discutabil sînt socotiți echivalenți termenii „grav, emfatic, pompos și solemn". Admitem că tot ceea ce ține de adevăr este grav, iar creațiile gnomice (de la gr. gnomê — inteligență), adică aforistice, impun o asemenea atitudine. Numai că aici „grav" are înțelesul de „esențial", „fundamental", și nu acela de „solemn". Cea mai elocventă mărturie o constituie „Povestea vorbei", în care „Pan, fiul Pepelei, cel isteț ca un proverb", reușește, cu umorul grația și firescul unei cozerii, să pună în mișcare una dintre cele mai extraordinare „mașini paremiologice".

Că flash-urile inteligenței nu sînt incompatibile cu umorul, cu ironia ne-o dovedește și Stanislaw Jerzy Lec, ale cărui „gînduri nepieptănate" au apărut nu de mult și în traducere românească (Junimea, 1971).

Unele aforisme ale lui Lec abordează de-a dreptul teme științifico-fantastice. Astfel, observă el : „cînd vom popula pustiurile,

* Paremiologie (gr. paraimis — proverb + logos — vorbire), disciplină care studiază proverbele.

vor dispărea oazele!" Naivitatea gen Gigă nu e decît aparent lapalisadă, fiindcă deodată cuvîntul își dezvăluie limitele. Cu fantezia noastră anticipativă să vedem ce se va putea întîmpla. Ori, preschimbîndu-se ele însele în grădini și ogoare, deșerturile vor fi umanizate, dar și termenul „oază" va deveni impropriu (întrucît el implică un loc edenic împresurat de natura ostilă); ori remarca lui Lec insinuează că odată cu înaintarea ei, civilizația va distruge și oazele, după cum a nimicit atîtea alte frumuseți naturale. Dar poate că întreg Pămîntul va ajunge un tărîm înfloritor, o solitară oază omenească în hăul cosmic, și atunci, dintr-odată, cuvîntul își redobîndește sensul adevărat, dar la dimensiuni grandioase și înspăimîntătoare. Indiscutabil, din punctul nostru de vedere observația lui Lec nu este cîtuși de puțin banală. În alt loc el scrie: „Cred în geniul uman. Sînt sigur că vom putea fi cîndva invizibili, și toți vor putea vedea ceea ce este invizibil". Și aici paradoxul răsare din împingerea unei idei pînă la capăt.

Ducînd mai departe ideea lui Lec că „unii oameni au reflexe întîrziate — înțeleg abia în generațiile următoare", putem afirma că science-fiction-ul este reflexul rapid al literaturii.

Ce anume însă apropie „genul formulării concise" de genul anticipației ?

Prin aforism literatura își depășește într-un fel limitele, atît formal, datorită neobișnuitei lui concentrări, cît și din punct de vedere al fondului, întrucît adagiile pot fi socotite și precepte aparținînd moralei, caracterologiei, esteticii sau sînt declarat filozofice, ca prepozițiile din tratatul lui Wittgenstein, radiind totodată aura de artă a oricărei idei esențiale, exprimată clar, sesizant, paradoxal și dens.

În copilărie visam să citesc un roman a cărui fiece pagină să fi avut concentrarea unui roman. Era, probabil, un vis cu totul himeric, dar, deschizînd la întîmplare cărțile lui Shakespeare, Goethe, Balzac, descoperim risipite pretutindeni asemenea sentințe topite în structura operei, ca niște pietre prețioase într-o rocă.

Și dacă misiunea science-fiction-ului este să prefigureze viața și stilul zilelor de mîine, aforismul anticipează unele caracteristici ale literaturii viitorului între care hiperdensitatea cred că este cea mai însemnată.

Propoziţii

de MIRCEA CÂRLOANŢĂ

Mircea Cârloanţă are predilecţie pentru text puţin şi concentrat. Dacă, în urmă cu mai mulţi ani, publica un roman şi povestiri (nr. 44—45—46 şi 323 din colecţia noastră), ulterior a trecut la microeseuri (tot în colecţia noastră, nr. 353), şi acum la aforism. I-au mai apărut aforisme în revistele „România literară", „Tribuna", „Teatrul" ş.a., iar volumul în care le-a adunat, intitulat Propoziţii, **a fost tipărit în două ediţii, în 1967 şi 1970. Maximele pe care le redăm mai jos sînt inedite şi vor intra în noul volum pe care autorul îl pregăteşte, cu titlul** Alte propoziţii.

● Cînd vom dispune de calculatoare cu adevărat rapide, vom percepe procesele lente.

● Micile urcuşuri beneficiază de trepte, piscurile n-au.

● Încă n-am anchetat serios dacă simţurile ne-au fost date spre a detecta ori spre a ecrana realitatea.

● Rostul pragului e de a fi trecut.

● Superlativele trebuie cedate morţilor.

● În dialogul omului cu marea, ea este aceea care vorbeşte.

● M-au durut plecările şi le ţin minte, întoarcerile s-au şters.

● Foloasele viitorului le altoieşte pe prezent un grădinar numit anticipaţie, dar e pseudonim.

● Ah, dacă am şti ce anume nu ştim!

● Cînd se vor scrie separat cele două sau trei istorii paralele, vom înţelege mai bine unitatea lor.

● O fărîmă de suflet ajunge pentru un om întreg.

● Intermitenţele fac fericirea suportabilă.

● Orice eliberare începe cu de-a sila.

● Dacă tinereţea ar avea memorie, n-am mai dori-o atîta.

● Îndărătul a ceea ce trece e totdeauna ceva stabil, acel ceva sîntem noi, care trecem de asemenea.

● Fantasticul ni-l serveşte fiecare banalitate, timp de cîteva clipe după cunoştinţă.

● Cele de neînchipuit tot închipuiri sînt.

● Presupunerile veleitare îşi amînă cît pot confirmarea.

● Dificultatea cea mare nu e de a crea totul din nimic, ci de a crea nimicul.

● Imaginația oferă integral ceea ce cunoașterea ne va da cu picătura.

● Dibuiala sporește cînd dăm de drumul sigur.

● Gustul aventurii e o trăsătură a indivizilor realiști ; altfel e aiureală.

● Dacă nu iubim răul, atunci de ce oare îl plantăm și în ficțiunile noastre ?

● Înainte de a detesta, cunoaște !

● Forțele malefice ar putea să ne considere la fel.

● Cunoașterea oricum vine, chestia e să ne mai găsească.

● Distanța maximă pe care o poate străbate mintea e de la un *etwas* kantian la un *ce* caragialesc.

● Nu este adevărat că Prometeu a furat automobilul lui Zeus ; acesta din urmă i l-a trimis cadou, ca să se răzbune.

● Constanta își trage obîrșia din mișcarea cea mai iute.

● Înaintarea e infinită, presărată cu tot atîtea sfîrșituri posibile.

● Nu realitatea poartă vina pentru inconsistența iluziei.

● Clipa navighează prin veșnicie și îi dă nume adecvate.

● Așii pier, anonimii trec din generație în generație.

● Alergăm după semeni în cosmosul mare, iar cei din universul mic radiază de dor.

● Principiul răului se definește în raport cu contrariul său, dar își are legea proprie.

● Cînd ne alimentăm patimile, sufletul rămîne flămînd.

● Ingratitudinea e plină de zel.

● Dacă pe un fenomen determinant se pot construi o multitudine de ficțiuni, de ce nu și invers ?

● A înțelege lumea ; a o schimba ; treapta următoare este de a o face să gîndească, altfel toată operația n-ar avea rost.

● Suavele femei din antichitate îndulcesc întrucîtva imaginea sclavagismului, frumoasele de azi atenuează riscurile libertății.

● Primul cuvînt articulat n-a fost mai prejos decît „Discursul despre metodă". Păcat că numai unuia dintre autori îi știm numele.

● E nevoie de muncă tot mai multă pentru a o transforma în plăcere.

● Decît să urcăm la omul din Lună, mai bine am coborî la oamenii de aici.

● Idealul prezidează întotdeauna un început ilustru, întrebarea e cine prezidează ulterior.

● E de-ajuns să înlocuieşti cuvintele *masă* şi *energie* cu termeni arbitrari pentru a confecţiona un sistem filozofic ; mai greu e să-l accepte cineva.

● Cercul undelor reproduce un ţărm pur şi depărtat, pe care nu-l ştim.

● Dacă resping algebra, nu ea va fi aceea care pierde.

● Marii savanţi de mîine o să-şi dorească fierbinte un analfabet, fie el şi cu studii superioare.

● Omul din Neanderthal se cunoştea mai puţin decît îl ştim noi azi. Ar fi nostim să fi ştiut şi el despre noi mai mult decît ştim noi înşine.

● Totul a fost de cînd lumea, omul a adus numai un sîmbure de afecţiune, care însă a prins.

● Mai eram atît de mîndri, oare, dacă frumoasa Europa n-ar fi fugit de acasă cu un bou ?

● Inspiraţia trece, de muză nu e scăpare.

● Tainele ne întind mîna, numai că au mînă grea.

● Fasciculul de lumină al cunoaşterii se deplasează în zone mereu noi şi lasă în umbră altele, luminate odinioară.

● Programul constructiv îl avem în noi la naştere ; mai bine aveam gîndurile toate şi le programam după nevoi.

● Ar fi prea trist dacă s-ar confirma că soarele nu gîndeşte.

● Dezamăgirea e efemeră, speranţele — perpetue.

● Neştiinţa refuză serviciile tăcerii.

● Pentru a deveni vizibilă, micimea are nevoie presantă de faimă.

● Energia exagerată se prăbuşeşte în sine ; pentru a o modera trebuie un pic de simţire.

● E greu pînă vom găsi în codul genetic noţiunea de bani, apoi să vezi corupţie !

● Columb şi America s-au scos din anonimat reciproc.

● Neg, deci exist.

● Fantasticul nu e pe marginea realităţii ; o impregnează pînă în miez.

Secvențe dintr-un jurnal

de VICTOR SĂHLEANU

Victor Săhleanu, născut la 19 ianuarie 1924 în Gura Humorului (jud. Suceava), a debutat în 1937 cu scurte articole de popularizare a științei și în 1939 cu versuri. Studii universitare de medicină, filozofie, matematică și fizică alcătuiesc premisa unei activități științifice și editoriale bogate și variate. Printre volumele cu caracter eseistic menționăm : **Etica cercetării științifice** (1967), **Nobila aventură a științei** (1971), **Arta rece și știința fierbinte** (1972) și lucrarea de sinteză **Chimia, fizica și matematica vieții** (1965). Domenii predilecte de activitate : antropologia, istoria și metodologia științei. O recentă apariție în colaborare este **Introducere critică în psihanaliză** (1972).

Poem didactic (1970) reprezintă cea mai interesantă scriere literară a autorului : optimism subtil, patetism al ideilor, încercare de a introduce viziunea științifică actuală în „universul poetic".

● *Universul preuman, sau extrauman, era* perfect ; *se putea vorbi, cel mult, de* imperfecțiuni *de detaliu. Universul uman, construit prin opoziție cu primul, este* imperfect ; *se poate vorbi, cel mult, de* perfecțiuni *sporadice sau de detaliu.*

● *S. spune : „nu e bine" — dar nu spune* cum e bine.

● *3.II.1963. Cît de greu este* drumul ? *In adevăr, viața ți se* pare prea lungă, *atunci cînd te gîndești la ceea ce trebuie să faci. Ți se pare prea scurtă, numai cînd vrei să cunoști sau să crezi...*

Este necesar ca fiecare clipă să fie atît de bogată în tendințe sau obligații, încît să n-ai timp să gîndești la tine sau la viață.

● *A nu înțelege că nu înțelegi este o formă mai gravă a neînțelegerii ?*

● *Prin generozitate reciprocă se poate realiza* mai mult *decît pretinzîndu-ne și obligîndu-ne reciproc ?*

● *Fisurile sufletului nostru sînt periculoase : dacă nu sîntem atenți, cădem în ele și ne pierdem, înghițiți de adîncuri.*

● *Ceea ce e* unic *este „neplauzibil" pentru o mentalitate* statistică. Valoarea *nu e dată numai de frecvență, ci, uneori, de* unicitate. *Să ne gîndim la modele, la precursori... Unicul (chiar neplauzibil) nu trebuie negat, ci* imitat. *Imitația poate fi o negație* dialectică : *prin imitație, unicul* încetează *să mai fie* unic...

● *Este necesar să fii „om bun". Dar există și oameni* buni *care luptă. Și, printre ei, oameni* buni *care luptă* sacrificîndu-se. *A devenit necesar să se facă o ierarhie între valorile etice, nu numai o opoziție între valori și non-valori sau anti-valori.*

● *Ulise este și în alt fel un* element de referință : *omul care a putut înfrunta zeii, care a putut să-i înfrunte* rămînînd om.

● *Ce bine că există pete în soare! Fără ele mulți n-ar putea supraviețui.*

● *Se poate observa că majoritatea celor care cred în fericirea unei vieți de* dincolo *de moarte fac tot ce le stă în putință ca să și-o dobîndească* dincoace *de ea. Majoritatea celor care se sacrifică pentru „alții", pentru un ideal, de exemplu, sînt, de fapt,* atei...

● Umorul *este un mijloc de apărare extrem de eficace al sufletului amenințat. Cu ce* proces fiziologic *l-am putea compara? Este o alergie?*

● *Altădată majoritatea oamenilor* mureau tineri. *Viața era infinit mai amenințată decît astăzi: inclusiv de boală. Această situație* biologică *se repercuta asupra psihologiei, asupra mentalității.*

Astăzi, omul bătrîn devine o banalitate. *„Ponderea" sa în structura populației este mare. Această situație* cum *se va repercuta asupra mentalității? Mai puțină* tinerețe *sau mai puțină* teamă de moarte?

● *Poți iubi* în cineva *tendința evolutivă a ÎNTREGII OMENIRI?*

● *Cineva îmi spune că „ancorarea mea în contemporaneitate" poate fi strîns legată de trăirile mele* ușor anticipative : *sînt înaintea celorlalți numai* cu cîțiva ani.

Este ceea ce mă nemulțumește: sînt înainte numai cu cîțiva ani. *Nu cu decenii, nu cu secole...*

Dacă aș fi înaintea altora cu decenii sau cu secole n-aș fi cumplit de singur și de îndoit?

● *Pentru puțini* (și aleși) *bucuria poate impune nervilor sarcini greu de suportat.*

● *10.V.1964 ora 8,45. Romanul* Doando *(științifico-fantastic), de R. Bărbulescu și G. Anania; manuscris pentru care scriu un referat, cerut de Editura tineretului.*

În Galaxie se întîlnesc oameni de extracție diferită: unii (de pe Terra) explorează ; *alții caută o nouă planetă, pentru a o coloniza, împinși de* nevoi ; *alții caută să găsească* oameni *cărora să le transmită o civilizație avansată. dar care se pierde*

prin decăderea biologică a societății respective. (Decăderea era provocată nu de civilizație, ci de radiațiile ionizante de origine cosmică.) Ultimii construiesc o cosmonavă gigantică, capabilă să remorcheze planete, automată, deservită de sute de mii de roboți, condusă de o mașină biocibernetică, în care dispozitive electronice sînt conectate cu mase celulare de substanță vie sintetică...

N-am avut răgazul unei analize adîncite.

„Original, captivant, instructiv; impresionant prin viziune, mesaj și lirism"...

Un roman științifico-fantastic trebuie să evite impresia de neplauzibil... *Pe alocuri se forțează asentimentul cititorului înzestrat cu gîndire cantitativă...*

În această carte plină de viziuni cosmice, proporțiile cosmice *care se dau unor întîmplări omenești sînt neconvingătoare; încercarea de a* confrunta *erosul cu cosmosul n-a reușit...*

În sfîrșit, e treaba autorilor. *Dar literatura privitoare la cosmonautică se pretează la schițarea unor tablouri de tipul celora încercate de Eminescu, în* Sărmanul Dionis; *și la o reconsiderare a* măreției omenești.

● *Jocul „pregătește" pentru viață. Intenționalitatea* cunoașterii *nefiind obligatorie în definiția modelului; ci numai* eficiența, ca mediator, a analogului...

● *Dar și viața pregătește pentru joc.*
Sau pentru artă...

● *„Se joacă admirabil. Dar nu îndeajuns de* profund..."

● *Poți descrie bine și ceea ce n-ai trăit, dar ai dorit puternic.*

● *Unii nu pot pricepe sistemul de legături decît ca pe un sistem de lanțuri.*

● *Uneori nu poți vedea bine lumea, din cauză că ochii-ți sînt împăienjeniți de lacrimile* altora.

● *Admirabilă este, totuși,* forța. *Nu forța brută, ci forța* măreață, *sau forța pusă în slujba unui ideal, sau forța aspirației înalte, sau forța* creatoare *pur și simplu...*

● *Un om contradictoriu poate fi* schematic? *Da, căci și pentru contradicții găsim* scheme.

● *Este o prejudecată ideea că numai urcușul este dificil.*

● *K se plîngea că trăiește într-o junglă. De fapt, era și el o fiară; dar îi părea rău că nu este leu.*

● *Ce înseamnă a fi tînăr? Cineva citează un clasic: „a fi în pas cu vremea". Protestez: înseamnă „a fi* înaintea vremii tale".

● *Focul purifică, dar și mistuie.*

● *A te* limita *la văz este o variantă de* orbire.

● *Omul nu este „încheiat". Antropogeneza continuă prin „umanizarea omului".*

● *Animalul trăiește din instinct.*
Omul trăiește cu sens, *în virtutea unui* sens.

● *„...acest mare hohot de poezie care îmi umflă inima și mă face să uit adevărul lumii" (Camus). Nu! Poezia* prin adevăr, *ceea ce e altceva decît poezie* sau *adevăr; decît poezie* și *adevăr („Dichtung und Wahrheit" — Goethe).*

● *Trebuie să iubești fără limită dacă vrei ca dragostea ta să ajute pe celălalt să-și depășească mărginirea.*

● *Sint unii care strivesc entuziasmele altora ca pe niște gîndaci de bucătărie.*

● *„Nu trebuie să ceri unui om mai mult decît poate". Dimpotrivă. Trebuie să știi să-i ceri astfel încît să* poată *tot mai mult.*

● *Trăim într-o lume de ritmuri, de elice și de spirale.*

● *Mi-au trebuit patruzeci de ani ca să înțeleg că în viață nu e bine să desperi* dacă *lupți.*
Lupta este ca un „vîrf de lance" al speranței.

● *6. V. Meșterul Manole a sacrificat pentru* creație; *nu pentru* cunoaștere.

● Cunoașterea *este o aventură mai grea decît* creația.

● *12. VII. Să fii Spinoza și să primești felicitări pentru ultima lentilă pe care ai șlefuit-o...*

● *7. VIII. Căutăm în natură termeni de comparație pentru peisaje omenești.*

● *Faptul că istoria merge spre îndeplinirea idealurilor omenești înseamnă oare că* dorim *numai ceea ce se poate? Sau — dimpotrivă — că* putem *ceea ce dorim?*

● 27.X. Cibernetica și omul.
Cibernetica ne obligă să nu fim *automate.*
De mașini nu trebuie să ne temem dacă vom intra în competiție cu ele pentru performanțe.
Omul simplu va fi înlocuit de mașină numai în măsura în care va persista în a fi simplu (avem o concepție simplistă despre omul simplu...)
In etică, și nu în afectivitate, stă diferența între om și mașină; omul este responsabil.

● *Țuculescu a fost un biolog dublat de un liric, și aceasta îi dă o poziție specială printre artiștii noștri.*

● Paternitatea ideilor. *Unele idei „circulă"* fără tată. *Dar este un merit în a le adopta, a le îngriji, a le face să se dezvolte.*

Cronică (en passant fantastică) a șahului

de EMANUEL REICHER

(URMARE DIN NUMĂRUL TRECUT)

XIX.

Un fenomen unic al eșichierului

În trei decenii de activitate șahistă, am observat un fapt revelator cu privire la eroul capitolului de față. Pentru cei ce iubeau șahul și jucau ca amatori sau vizînd performanțe, Alehin era aproape întotdeauna eroul visat, jucătorul pe care încercau să-l imite, modelul către care tindeau cu toții. Dar chiar pentru cei ce nu făceau parte din lumea eșichierului, oameni de toate vîrstele și gradele de cultură, șahul însemnă Alehin, atît de unanimă era faima supremației sale.

Timpul care a trecut de la moartea lui, survenită în anul 1946, a reușit în bună măsură să pună pe planul al doilea unele evenimente ciudate. Nici unul dintre cei care, într-un fel sau altul, s-au ocupat de viața lui Alehin, fie că a făcut cercetări serioase, amănunțite, obiective, fie că pur și simplu — cazul mai frecvent — a copiat cele afirmate de alții n-a reușit pînă astăzi să tragă concluzii categorice, de neînlăturat în legătură cu momentele controversate. Cei mai mulți istorici, biografi, comentatori s-au bazat pe partea sa de viață bine cunoscută și, adăugînd la aceasta cîte un amănunt inedit, mai mult sau mai puțin sigur, au tras concluzii vădit subiective, care, departe de a lămuri ceva, au ridicat noi probleme spre soluționare. În ceea ce ne privește, ne-am propus să luminăm evenimentele capabile să reconstituie personalitatea șahistă a aceluia care în cronica noastră a însemnat un fenomen fără seamăn.

Alexandr Alehin s-a născut la 1 noiembrie 1892 într-o familie bogată din Moscova.

Din cele scrise chiar și de el mai tîrziu știm că a fost atras încă din copilărie de șah și că a jucat foarte mult în anii săi de școală. Moscova acelor ani i-a dat posibilitatea confruntării cu jucători puternici, formați în spiritul ideilor creatoare ale lui Cigorin, astfel încît a ajuns curînd la o valoare ridicată, apropiată de aceea a unui maestru.

Să ne reamintim care era situația lumii șahiste în perioada în care Alehin făcea primii săi pași în viață și în viitoarea lui carieră.

1892, anul nașterii sale, a fost și acela în care tînărul de 24 de ani, Emanuel Lasker s-a stabilit la Londra și a început drumul către titlul de campion al lumii, pe care îl va cuceri în 1894. Cînd Alehin a împlinit trei ani, istoricul turneu de la Hastings (1895), care trebuia să lămurească în-

tr-un fel ierarhia celor trei mari rivali: Lasker, Tarrasch și Steinitz, a lansat doi noi aștri: Pillsbury și Cigorin, ocupanții primelor două locuri. Un an mai tîrziu, marele meci-turneu de la Petersburg a consemnat victoria clară a lui Lasker, iar turneul de la Budapesta l-a avut drept lider pe Cigorin. În 1898, Tarrasch a cîștigat turneul de la Viena împreună cu Pillsbury, dar la Londra în 1899, Lasker și-a reafirmat superioritatea, terminînd pe primul loc, cu un avans de 4½ puncte față de al doilea clasat! Șahul mondial era dominat categoric de Lasker. Numărul mare de turnee internaționale a făcut să apară noi jucători de valoare, rivalitatea a devenit din ce în ce mai ascuțită, și un loc printre primii șahiști ai lumii începuse în acei ani să se obțină extrem de greu.

În 1908, în grupa secundă a turneului de la Düsseldorf, Alehin, care nu împlinise 16 ani, și-a

făcut debutul internațional, plasîndu-se pe locul IV—V, cu 9 puncte din 13 posibile. Tot în 1908, i-a învins cu același scor (+4; =1) pe maeștrii Bardeleben și Blumenfeld, iar în plus a cîștigat turneul șahiștilor de categoria I-a din Moscova. În 1909, tînărul moscovit a obținut titlul de maestru în urma victoriei din turneul amatorilor din întreaga Rusie, dar n-a făcut parte dintre invitații marelui turneu de la Petersburg (1909), unde Lasker a împărțit locul I cu Rubinstein.

Debutul într-un turneu internațional de maeștri, Alehin l-a făcut în 1910, la Hamburg; locul VII—VIII obținut în acest concurs n-a atras atenția asupra lui. Privirile lumii șahiste s-au îndreptat în anul următor asupra lui Capablanca, tînărul cubanez, care, la San Sebastian (1911), a repurtat un senzațional succes, ocupînd locul I înaintea unor celebri mari maeștri ai epocii. Dar Alehin și-a continuat neabătut drumul, și dacă cele două turnee cîștigate de el (Stockolm — 1912 și Scheweningen — 1913) n-au fost prea tari, punctajul realizat este elocvent: 8 ½ puncte din 10 posibile și, respectiv, 11½ puncte din 12 partide!

1914 a însemnat un an extrem de important pentru cariera lui șahistă. Într-un turneu preliminar de maeștri s-a clasat pe locul I—II, la egalitate cu Nimzovici, și astfel a fost invitat la unul dintre cele mai puternice turnee ale perioadei dinaintea primului război mondial.

După cum am mai arătat, Petersburg — 1914 a constituit un concurs crucial în activitatea primilor clasați. Pentru Lasker, cîștigătorul turneului, rezultatul a însemnat confirmarea supremației sale, iar pentru Capablanca (ocupantul locului II), cîștigarea dreptului moral la un meci

pentru titlul suprem. Alehin a ieșit al treilea, înaintea lui Tarrasch, Marshall, Rubinstein, Bernstein, Nimzovici și a altor maeștri de renume. Astfel, prin afirmarea lui ca o forță de primă mînă în elita eșichierului, i s-a deschis drumul ce-l va duce la meciul din 1927.

Ca și Lasker în 1892, tînărul de 22 de ani începe de pe acum să se gîndească la titlul de campion al lumii. Unul dintre cei mai documentați alehinologi, Vasili Panov, din al cărui studiu am împrumutat o seamă de date, amintește o discuție semnificativă dintre Romanovski și Alehin cu privire la turneul de la Mannheim — 1914. Alehin — relatează Romanovski — a primit să participe la acest concurs abia după ce s-a încredințat că nu-l va întîlni acolo pe Capablanca. De ce? Fiindcă, peste cîțiva ani, intenționa să joace un meci pentru campionatul mondial și de aceea era foarte important ca în jurul acestei chestiuni să se creeze o anumită stare de spirit. „Astăzi încă îi mai sînt inferior lui Capablanca — a mărturisit Alehin — și de aceea el ar fi luat premiul I; desigur că n-am nici un interes să mă clasez în urma lui Capablanca". „Bine, dar Lasker este campionul mondial", i-a spus Romanovski. „Da, în curînd, însă, va fi Capablanca", a răspuns Alehin.

Primul război mondial, început chiar în timp ce se desfășura acest turneu, a amînat realizarea proiectelor șahiste ale tuturora.

Alehin s-a întors în Rusia, unde, deși scutit de serviciul militar din cauza unei boli de inimă, a fost continuu aproape de front, ca membru al unei grupe de Cruce Roșie. Cu acest prilej a suferit o contuzie puternică, ce i-a adus spitalizarea în orașul Tarnopol. Anii 1917 —1921 Alehin îi petrece la Moscova, Odesa, și apoi din nou la Moscova.

Despre această perioadă nu se cunosc multe lucruri sigure, exceptînd faptul că juca mult șah, de cîte ori avea prilejul s-o facă. A cîștigat astfel două turnee la Moscova în anii 1918 și 1919, dintre care la ultimul a obținut un procent de 100%. Același succes l-a avut și în anul 1920, cînd a cîștigat din nou un turneu, considerat mai tîrziu cel dintîi campionat sovietic.

În anul 1921 Alehin a plecat la Paris: titlul mondial trebuia urmărit și „vînat" acolo unde se afla, așa cum au făcut-o și predecesorii săi, corespunzător moravurilor acelei epoci.

În aprilie-mai 1921, Capablanca adeverea prezicerile lui Alehin, cîștigînd în condițiile cunoscute meciul cu Lasker și titlul de campion al lumii. Tot în acest an, în Europa, Alehin începea să-și croiască, cu greu, drumul către vîrful piramidei. În luna iulie, a cîștigat turneul de la Triberg (cu 7 puncte din 8 posibile), în septembrie — turneul de la Budapesta (cu 8 ½ puncte din 11), iar în octombrie pe cel de la Haga (cu 8 puncte din 9). Această bogată activitate indică în mod cert eforturile lui continue de a se apropia de acele rezultate care să-i permită provocarea noului campion al lumii.

Dar lucrul nu era ușor de realizat. În aprilie 1922, la Pistyan, Bogoliubow — întrecut în tur-

neul de la Triberg — a ocupat primul loc, luîndu-și astfel revanșa asupra lui Alehin, care a împărțit cu Spielmann locurile II—III.

În iulie 1922, în turneul de la Londra, Capablanca l-a întîlnit pentru prima oară pe Alehin după război și după cîștigarea titlului.

Partida directă a produs o mare deziluzie spectatorilor; remiză fără luptă la mutarea a 17-a! Campionul lumii a terminat pe primul loc cu 1 1/2 puncte înaintea lui Alehin. Nesigur în joc, acesta din urmă a dovedit o formă inconstantă, iar în noiembrie 1922 s-a clasat de-abia pe locul IV—V în turneul de la Viena. În continuare, la începutul anului 1923. Alehin a împărțit locurile I—II—III cu Bogoliubow și Maróczy la turneul de la Karlsbad, cu un procentaj slab: 11 1/2 puncte din 17 partide.

Unii istorici afirmă că rezultatele sportive ale lui Alehin din această perioadă au fost influențate de eforturile sale de obținere a titlului de doctor în științe juridice, duse la un bun sfîrșit în anul 1923. Cred că o explicație mai aproape de adevăr trebuie căutată în continua-i preocupare de a-și asigura existența la un nivel onorabil, dar mai ales în unul dintre expedientele găsite de el pentru a cîștiga bani: „simultanele oarbe". Efortul nervos cerut de această „acrobație" șahistă era extrem de mare, ducînd la epuizarea simultanistului. Să ne aducem aminte că și Pillsbury, la vremea sa, a avut de suferit consecințele unor asemenea „lupte pe eșichierul invizibil". Simultanul orb, mai ales acela la multe mese, impresionează întotdeauna și constituie atît pentru neinițiați cît și pentru profesioniști o mare performanță. În cazul lui Alehin, performanța în sine era legată nu numai de numărul mare de adversari și de forța lor de joc, ci și de calitatea partidelor lui. Capablanca însuși avea să recunoască în scurtul răstimp în care și-a îngăduit să-și laude fenomenalul adversar: „În partidele simultane «oarbe», Alehin n-are egal printre maeștrii din trecut și de astăzi. Este absolut imposibil să-l imiți în acest domeniu. Pentru aceasta trebuie să ai surprinzătoarea memorie șahistă a lui Alehin, îmbinată cu extraordinara-i capacitate de concentrare în travaliul intelectual". În anul 1932, la Chicago, Alehin a stabilit un record, jucînd 32 de partide oarbe, împotriva unor jucători puternici.

Jocul în simultane oarbe de dimensiuni mari are urmări nefaste asupra capacității de efort și deci și asupra rezultatelor. Atrage atenția faptul că, după Alehin, nici unul dintre marii jucători ai lumii n-a mai încercat asemenea performanțe.

Revenind la anul 1923, constatăm că lumea șahistă era preocupată în mod special nu de evoluția tînărului Alehin, ci de reintrarea în arenă a lui Lasker, care a terminat pe primul loc la Ostrava cu 10 1/2 puncte din 13 partide.

În aceste condiții, mult așteptata confruntare de la New York (1924) a căpătat o semnificație aparte. După cum se știe, Lasker a cîștigat în mod categoric turneul, cu 1 1/2 puncte înaintea lui Capablanca și cu 4 puncte mai mult decît Alehin. Fostul campion al lumii avea dreptul, evident, la un meci-revanșă pentru titlu, dar, abil, Capablanca l-a refuzat, mai ales că și în anul următor a fost din nou întrecut de Lasker în concursul de la Moscova.

Atitudinea lui Alehin față de propriile insuccese din această

epocă a fost impresionant de cinstită. El și-a dat seama de slăbiciunile jocului său, mărturisind clar în cartea lui Pe drumul spre titlul de campion mondial : *„În multe domenii, și mai ales în ceea ce privește tehnica jocului, Capablanca este în continuare mai puternic decît mine... De aceea am început să mă ocup cu și mai multă asiduitate de propria mea perfecționare". Referindu-se la perioada competiției de la New York (1924), după ce apreciază drept pozitiv faptul că, ocupînd locul III, și-a confirmat poziția sa imediat după Lasker și Capablanca, scrie : „Cu toate acestea, am rămas extrem de nemulțumit de calitatea jocului meu. Am avut impresia că nu numai Lasker și Capablanca, ba chiar și Reti au cîștigat mai multe partide bune decît mine".*

Această frază ne dezvăluie două aspecte esențiale ale personalității lui șahiste. Primul este spiritul autocritic cinstit, obiectiv, profund, care l-a ajutat enorm în necontenita-i perfecționare. Al doilea este acela al dorinței de a-și învinge adversarii într-un mod estetic, *nu de a obține oricum punctul pus în joc.*

El s-a considerat întotdeauna un artist. Se citează în acest sens următoarele cuvinte scrise de Alehin : „Pentru mine șahul nu este un joc, ci o artă. Da, consider că șahul este o artă și iau asupra mea toate îndatoririle pe care ca le pune pe umerii adepților săi. Fiecare șahist de valoare, fiecare șahist talentat are nu numai dreptul, ci chiar datoria de a se considera artist".

Acum înțelegem și de ce era el uneori necăjit de cîștigarea unei partide, a cărei frumusețe fusese stricată de faptul că adversarul a optat pentru o variantă slabă de apărare. Acest interes artistic, nu gratuit, ci legat în mod natural de ambiția lui pentru rezultatul sportiv, constituie una dintre explicațiile faptului că nici unul dintre marii campioni n-a avut în palmaresul său atîtea capodopere șahiste ca Alehin.

În anul 1925 au început să apară primele rezultate ale intensificării pregătirii sale. La turneul de la Baden-Baden, la care — în afară de Capablanca și de Lasker — a participat elita șahului mondial, Alehin a cîștigat 12 partide, a remizat 8, terminînd concursul pe primul loc, cu 1 1/2 puncte înaintea lui Rubinstein. Unul dintre marii șahiști ai epocii, Tarrasch, a scris imediat după acest turneu : „Din punct de vedere al subtilității strategice, al lipsei de greșeli și al preciziei atacului, compararea partidelor jucate de Capablanca la New York cu acelea susținute de Alehin la Baden-Baden este, fără îndoială, în favoarea lui Alehin. In orice caz, pentru campionul mondial s-a ridicat un adversar de temut, care se întărește an de an, iar Capablanca nu credem că va reuși multă vreme să se baricadeze îndărătul zidului de aur al celor 10 000 de dolari".

În acel moment, campionul mondial se găsea, într-adevăr într-o situație dificilă. De la cîștigarea titlului nu mai susținuse nici un meci, iar rezultatele lui Lasker îl impuneau tot mai mult pe acesta lumii șahiste. Profitînd de absența unui sistem obligatoriu de desfășurare a luptei pentru titlul suprem, lucru stabilit abia în 1947, Capablanca a refuzat net să joace cu periculosul său adversar, fără să acorde nici o importanță comentariilor nefavorabile asupra atitudinii sale. Nu este exclus să fi intuit și urmările pe care le va avea refuzul său : dezamăgit, Lasker a aban-

donat pentru multă vreme activitatea competițională, pe care avea s-o reia în 1934, cînd fostul său rival nu mai era de mult campion al lumii.

În felul acesta, alegerea lui Capablanca s-a putut opri asupra unui candidat, după opinia lui, mai puțin redutabil. Și datorită tuturor rezultatelor obținute pînă atunci, cele mai întemeiate drepturi le avea Alehin. Or, fără nici o îndoială, Capablanca nu se temea să-și confrunte forțele cu Alehin, și iată de ce : liderul avea un scor evident favorabil și mai ales nu pierduse niciodată la posibilul său challenger. De asemenea, nu fusese întrecut de acesta în nici unul dintre cele patru concursuri în care a avut prilejul să lupte între ei.

Pe de altă parte, la Semmering în 1926, Alehin a ocupat doar locul II, după Spielmann, ceea ce, în mod paradoxal, a făcut să-i crească șansele pentru un meci cu marele cubanez. Într-adevăr, în anul 1927, campionul lumii a acceptat în principiu să-și pună titlul în joc în fața lui Alehin, cerînd doar satisfacerea unor grele condiții materiale, pomenite și de Tarrasch.

Alehin a plecat în America de Sud, unde, după un lung voiaj de „prospectare", a reușit să obțină din partea Argentinei finanțarea meciului său pentru titlu.

Întors în Europa, el a început imediat să se pregătească intens. Importantă pentru cronica noastră prin implicațiile-i viitoare este alegerea sparring-partner*ului : tînărul mare maestru olandez Max Euwe, asupra căruia obținuse în meciul de antrenament o dificilă victorie de numai un punct diferență : +3 ; —2 ; =5 !*

Anul 1927 a început cu participarea la răsunătorul turneu în patru tururi de la New York. Se face mult caz de cuvintele extrem de elogioase pe care Capablanca le-a scris despre Alehin înainte de această întîlnire. Pomenitele aprecieri sînt totuși într-un contrast atît de izbitor cu atitudinea lui obișnuită și cu reacțiile sale ulterioare, încît nu pot fi puse decît pe seama dorinței de a avea un alibi pentru meciul cu Alehin, după ce ani de zile îl refuzase pe acela cu Lasker. Dealtfel, desfășurarea evenimentelor de la începutul lui 1927 l-a făcut pe Capablanca să-și piardă orice grijă : el a cîștigat strălucit concursul, întrecîndu-l pe Alehin cu 2 1/2 puncte. Dar nimeni încă nu cunoscuse extraordinara capacitate de pregătire a pretendentului la titlu.

(CONTINUAREA ÎN NUMĂRUL VIITOR)

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"

2
0
1
2

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

i.m. Pompilu

Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacțiile Știință și tehnică
sau cei care au dat să continue CPSF, au reușit, cu multă dăruire,
muncă și cheltuială, acești entuziaști.

Lor trebuie să le mulțumim pentru că avem acum posibilitatea
să (re)citim legendara Colecție.

clandher
flash_gordon
svilgheorghe
krokodyllu
progressivefan3
car_deva
coollo
fractalus
panionios
nld68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email și reparăm greșeala!)

APRILIE 1973
Prețul 1 LEU
41 007